

CONSIDERACIONS ENTORN D'UN PLA

DE

GLOSSARI RAONAT DE LA LLENGUA CATALANA MEDIEVAL

El *Diccionari Aguiló*, a pesar de la insuficiència del seu cabal lexicològic és actualment, i serà per temps encara, mentre no sia superat per un nou treball d'ampliació i perfeccionament de les característiques que l'informen, un instrument únic i d'una incontestable utilitat per a la coneixença i divulgació del català medieval, a favor especialment d'aquelles persones no avesades a la lectura dels vells autors, envers els quals tenim tots el deure moral d'aprendre a estimar-los, i amb ells l'esperit i el geni de la pàtria, que inspirà llurs obres.

Aquell efecte de superació podria versemblantment ésser conseqüent de l'adopció dels fonaments bàsics del gran glossari de La Curne de Sainte-Palaye, obra considerable que dins el domini lingüístic de França constitueix un veritable monument elevat a perpetuació i recordança del seu pretèrit parlar vulgar i literari. De les definicions, explicacions i comentaris que hi figuren il·lustrant la nomenclatura, significació, història, localització regional i altres circumstàncies dels vocables, a més dels fragments de textos paradigmàtics que els justifiquen, en resulta una esplendorosa visió enciclopèdica del món medieval, que sembla reviure reflectit en el llenguatge dels documents testificatius aportats com a autoritats.

Un mirall de virtut anàloga on poder veure particularment reproduïda, amb igual fidelitat, la imatge de la vida passada del nostre poble i del seu parlar, no ens hauria d'ésser massa difícil de posseir si en confiàvem l'elaboració als nuclis de zelosos investigadors i amadors de la vella llengua, mai no extingits, per fortuna, a casa nostra. La tasca a realitzar per ells, adés agrada-

ble, adés enutjosa o monòtona, d'escorcollar i despullar curosament i metòdica els antics escrits, es simplifica cada dia més atenent la quantitat progressivament creixent de publicacions de textos inèdits de tot llinatge, fins ara celats en diversos arxius, i que un cop donats a llum resten en disposició d'ésser compulsats tothora pels estudiosos, sense haver de suportar les limitacions reglamentàries imposades i la freqüent incomoditat dels locals on radiquen els originals. Les riqueses lèxiques d'aquests, així recollides, triades, i classificades després per ordre d'antiguitat, des de la data més reculada de la naixença de la llengua fins a les dues primeres dècades del segle XVI, límit extrem de l'època de la goticitat, en faran paleses totes les manifestacions idiomàtiques, de les quals no deuriem ignorar res. Tal ignorància, si és excusable avui als il·lustrats, donat l'allunyament dels temps, no és perdonable a les gents instruïdes, obligades de salvar aquella distància mitjançant el menor esforç que suposa llur superioritat cultural i adequada preparació.

Si la història dels mots esdevé, segons Damiron, inseparable de la història mateixa de les idees, trobarem, en la vetusta lexicografia nacional, representat el pensament de Catalunya a l'Edat mitjana, la notícia detallada del qual ens facilitarà una convivència ideal amb els nostres antecessors de llavors i, ensem, el goig d'allargar el curs massa breu de la nostra existència, en realitzar una part de la bella fantasia d'Anatole France, que volia dilatar d'uns quants segles la vida humana prolongant-la, vers el passat, per la meditació i l'estudi, i vers l'esdevenidor, per la imaginació i el somni.

El conjunt dels elements documentals juxtaposats promiscuadament a l'atzar de l'ordre alfabètic dels mots dins el diccionari format amb ells, per bé que podrà aparèixer caòtic o desproveït d'unitat, no deixarà, malgrat tot, d'oferir-nos una pintura prou exacta de la nostra societat medieval i del seu llenguatge, ja durant el nostre envejable segle d'or, ja abans o després, en els respectius períodes de progrés o decadència, paral·lelament a les vicissituds de la història de la nació. Els vells textos, en efecte, bo i fragmentàriament transcrits, exposats com a exemples, ultra complir plenament el fi indicat, són testimonis preciosos probatoris de les graduals evolucions de l'antic parlar modificat de

generació en generació, i ens proporcionen l'ocasió de comparar la ller gua amb ella mateixa i amb les coetànies estrangeres i, més que més, amb les neollatines, les quals, donada llur afinitat, han exercit influències mútues entre elles, i obrat sense reciprocitat sobre la catalana. Així és com, al costat de les seves genuïnes belleses, comprovarem molt d'hora les màcules de solecismes, idiotismes i barbarismes que l'entacaran sempre més, degut a l'acció pertorbadora dels contactes externs, materials o ideològics, literaris o polítics, i assenyaladament d'aquests darrers, resultat fatal de la contigüitat territorial de pobles circumdants, constituïts en estats nacionals de forta personalitat històrica i originalitat lingüística ben específica i distintament acusada, amb persistents tendències assimiladores i absorbents, en detriment de la nostra individualitat ètnica.

Revelaran, també, els exemples textuais dels articles del diccionari, l'existència d'una múltiple varietat de formes ortogràfiques d'un mateix mot, a causa d'accions fonètiques dialectals, sense comptar la mediació del llatí escolàstic, introductor de formes sàvies, artificiosament construïdes per l'eruditisme dintre la llengua escrita, que es va matisant de vocables polits en concurrència amb els sinònims més familiars, espontàniament forjats a la nostrada per natural plasmació en boca del poble; el de la ruralia, en particular, on arrela l'element de major vigoria racial, creador i corruptor ensems del parlar nadiu, per contrari del que fa la ciutat, residència de l'element conservador i estabilitzador del llenguatge, que l'ennobleix i el fixa per mitjà de l'escriptura servadora, garantia de continuïtat i permanència tradicionals.

L'agregat de les cèdules circumstanciadament redactades, responent als conceptes explanats, aplegarà resumidament la ideologia especulativa i els coneixements pràctics integrant el patrimoni cultural de l'avior, posat a la vista i a l'abast dels moderns gràcies al dispositiu panòptic d'un diccionari, les pàgines del qual oferiran a l'arqueòleg de l'idioma el gaudi immediat del riquíssim contingut dels mots multiseulars, tant els perduts, ignorats o desapareguts, com els eclipsats i renascuts, els simplement arcaics o caiguts en desuetud, i més encara els permanents invariables, arribats vivents a nosaltres. Tot ells, en

les fases successives del progrés literari, han contribuït, en major o menor mesura, a exterioritzar les més subtils concepcions del l'esperit de savis i filòsofs, i a expressar galanament el sentiment artístic de poetes i prosistes, mestres uns i altres de l'art de pensar i d'escriure, honor dels nostres annals intel·lectuals.

Els compiladors del futur diccionari medieval, si per cas volien donar-li una estructuració al més possible acostada a la contextura modèlica del *Dictionnaire Historique de l'Ancien Langage François*, podrien adoptar en la confecció dels seus articles una norma reguladora, a fi d'uniformar-ne la redacció, que abraçaria els conceptes següents :

- a) L'origen etimològic més immediat del mot.
- b) La definició o explicació ; la significació directa, les accepcions translatícies, metonímiques o figurades, i els sinònims.
- c) Les variants ortogràfiques o prosòdiques més corrents i no revestint deformacions de tal importància que donessin lloc accessòriament a un article especial.
- d) La correspondència per a la comparació de les mateixes formes en qualsevol de les llengües neollatines, amb preferència, de la francesa i de la provençal.
- e) La citació dels passatges del text o textos adduïts com a autoritats justificatives, ordenats cronològicament de major a menor antiguitat.

Els modismes, locucions adverbials, idiotismes, frases proverbials i familiars, vulgarismes etc., així com certs noms propis (geogràfics, toponomàstics, cognoms personals), notablement desfigurats sota grafies vicioses o arbitràries, haurien d'ésser també objecte de sengles articles per a llur deguda identificació.

Un treball d'orientacions similars de les damunt apuntades va ésser emprès temps ha per mi a guisa d'auxiliar mnemotècnic, a utilitat i servei propis exclusius, quan, tot just iniciat en les lectures dels nostres clàssics, anava, a compàs d'aquelles, anotant, per retenir-ne el significat, els nombrosos termes ignots de la vella llengua, idioma nou (permeteu-me la paradoxa), obscur i quasi incompreensible aleshores per a mi. Aquesta laboriosa operació havia de suplir l'ajut d'una llum guiadora com la que

hauria pogut subministrar-me, d'haver estat publicada, l'obra mestrívola d'Aguiló, plena de les clarícies de què freturaven la ignorància i les confusions del novençà. Mai, però, vençuts del tot aitals inconvenients, he anat després continuant amb persistent i fins potser maquinal activitat l'exercici d'aquella iniciativa, individual i, per tant, de limitat rendiment, malgrat d'haver estat estimulada per la curiositat sempre insatisfeta de llegidor àvidament apassionat de textos antics.

La diligent laboriositat desplegada en la meva ocupació voluntària, delitosa recreació més que no treball, sistematitzada per la proverbial fórmula clàssica *nulla dies sine linea*, ha arribat a produir un ja prou frondós vocabulari, amassat al marge d'exigents obligacions professionals, que n'interrompien ben sovint la continuïtat, endemés per mi mateix trencada en imposar-me, molt de tard en tard, el repòs aconsellat sapientment en un altre clàssic precepte :

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

Del lèxic així acumulat, migrat fruit en comparació de la magnitud del somniat diccionari (que si no complet — absurda pretensió irrealitzable, car els treballs de lexicografia són sense fi ni compte — podríem almenys aspirar a veure'l abastar aproximativament les proporcions del de La Curne), heus-ne aquí, destacat a continuació, en qualitat d'espècimen, un lot d'un centenar de cèdules tretes a l'aventura, comprensives de mots que, ja per no inventariats dins els glossaris publicats, ja per haver estat fins ara incompresos o mal interpretats, incorrectament grafats per lliçó defectuosa, confusió paleogràfica etc., o ésser qüestió de veus simplement remarcables a causa de llur singularitat, he d'estimar-los mereixedors de l'atenció dels romanistes. La massa de les cèdules reunida en el meu fitxer sobrepassa de molt la xifra de trenta milers, corresponent a altres tants de mots, i he d'avaluar en força més del doble la dels exemples que les il·lustren, insubstituïbles representants de totes les edats de la llengua, i constituents de la part més vital del nostre diccionari.

El pla acabat d'exposar, si de primer antuvi apareix clar i de fàcil ordenació com tots els projectes quan s'engendren en l'esperit, s'enfosquirà i s'enaspirà al moment que, portat a la pràctica, caldrà traduir-lo en fets concrets. Aquesta serà l'ocasió precisa de posar a contribució a tal fi la zelosa competència dels investigadors esmentats al començament, els quals serien agrupats sota el patrocini de l'Institut d'Estudis Catalans, que assumiria la direcció i organització dels pacients i difícils treballs a realitzar corporativament, i coordinar-ne els resultats amb els de les aportacions individuals separadament obtingudes, adreçant el conjunt total a la culminació i digne coronament de l'obra pel meu optimisme imaginada factible i planera.

Tocant a la meva actuació de compilador de materials possiblement utilitzables algun dia, em proposo continuar-la amb la mateixa habitual constància, tanta com m'ho consentiran les precàries energies físiques i mentals de vell setantí, esperançat de participar, mal que sia com a modest col·laborador pòstum, en l'empresa planejada en aquest escrit. L'alta exemplaritat enclosa dins la noble teoria moral de l'activitat, professada per Littré, qui, septuagenari més avançat, no vacil·là a aplicar-la a prosseguir els seus treballs fins a l'extrem, deixant al destí la decisió de si havia o no d'acabar-los, ha d'inspirar i afirmar el meu propòsit de perseverant continuïtat.

I finalment, afegiré a les presents consideracions, incoherents amb excés, la declaració de com el sentiment de vera i admirativa amistat que, nascuda els dies enyorats de jovenívol companyonatge universitari, m'ha lligat sempre més al Mestre ara tan justament homenatjat, i ensems l'ambició de proclamar-me el seu deixeble, poden sols dispensar la meva presència en aquest selecte aplec de doctes lingüistes, de gramàtics i d'eminentes tractadistes de filologia, ciència dins les atractives vastituds de la qual he divagat abusivament com a impenitent diletant, seduït per l'encís irresistible dels seus estudis conduents a l'esclarament de l'origen i lleis del mecanisme misteriós de la paraula, atribut de la nostra racionalitat i natural imperi sobre tots els éssers vivents de la terra.

Aburçonament s. m. — Acció i resultat d'aburçonar.

... e breguejaven portants aquella ciutat en grans perills e escandels de morts, nafres, ferides, esvahiments e *aburçonaments* d'alberchs mijançants bombardes e altres artelleries de mala pensa... (*Manual de Consell*, València, 27 novembre 1409).

Aburçonar [ABORÇUNAR] v. Batre o esbotzar amb *burçó*, *bursó* o *bussó*, ariet.

E ço que pus greu es : hagen *aborçunades* portes d'alberchs, e scalats aquells per entrar... (*Furs de València*, llib. IX, § LXV. Rei Pere III, any 1371).

AÇ [ACI, ATZ, AZ, HASÇ] s. f. (ll. *acies*). — Línia, front de batalla d'una tropa ; fila, formació en ordre de línia desplegada per formacions o trossos (cast. *haz*).

Item ordonaren que les companyes de peu axi ordenades e posades en *aç* no's moguen de loch sino en la forma seguent, ço es que esperen e atenen tro lo senyor Rey sia a la dita creu del Puig. (*Manual de Consells*, n° 3, ff. CLXIII-IV. Arx. Municip. de València.)

1.716 Adonchs, com la batalla se donas estant Tarquino en la dreta *aç* en lo sobiran loch de la batalla, soptosament se mes tanta pahor en la host, que tots començaren de fogir... (Fr. ANTONI CANALS, *Valeri Màximo*, llib. I, tít. VI.)

... com en la batalla latina vees les *aces* o batalles dels Romans quasi vençudes e aterrades, vota als Deus lo seu cap per lo profit del ben publich. (Íd., *op. cit.*, llib. V, tít. VI.)

E aquells qui vendran apres los primers qualquiers sien, passen lur peno en la çaga dels primers e facen lur *açi* ordenadament a cascun costat del camí ves la Ciutat... (*Manual de Consells*, n° 3, ff. 163 i 164).

Tantost posa en la primera *atz* los ligures e ls francezes e umpli la de gent balear e de maures ; la segona *atz* colloca los cartagineses e ls affres ; la iij. *atz* es plena de cavalers de Brucia... (Fr. ANTONI CANALS, *Scipio e Anibal*, cap. VIII.)

...apres de tantes batayles per mi vensudes, apres de tantes *azes* de gents mortes e dissipades... jo sol, sens armes... era forçat de vanir a vosaltres demanant ab gran humilitat pau... (Íd., *op. cit.*, cap. V.)

Ab tan, lo rey fo aconseguít, e vench ab sos cavallers esperonant ab llurs *hases* esteses, e vengueren a junta als cavallers francesos, e feriren ardidament sobre aquells... (DESCLOT, *Crònica*, cap. CLIX.)

Acunçador, -a s. i adj. m. i f. — Qui acunça (ital. *acconciatore*, -*trice*).

Que lo mestre *acunsador* met en hun morter de acer fort temprat diamants bruts qui no son bons per acunsar,.. (JAUME FERRER DE BLANES, *Sentencias Catholicas*.)

Acunçament s. m. — Acció i resultat d' acunçar (ital. *acconciamento*).

Tots los qui tost | *acunçament* volreu
En fets d'amors | amprau Na Monbohi,
Ella us fara | tot lo que feu a mi,
No's pot saber | l'endreq que hi trobareu.

(AUZIÀS MARCH, *Cants d'amor*, LVII.)

Acunçar v. a. (*a* i rad. *cunç*). — Posar en cunç, adobar, aparellar, endreçar, ordenar, acomodar, polir etc. (ital. *acconciare*).

Tots aquests mals | no'm son res de suffrir
En sguart d'hu | qui del tot me destenta
E'm fa tot joru | d'esperança pertir
Com no vey res | que m'avanç d'una spenta
En *acunsar* | nostre desliurament..

(JORDI DE ST. JORDI, *Canç. de Saragossa*. f. 97.)

Acunçat, -ada adj. (p. p. del v. *acunçar*). — Adobat, aparellat, polit, embellit etc. (ital. *acconciato*, *acconcio*).

...a mon semblant me par esser mes mort que viu, per la color que te descolorida, ab mes bella cara e lo lustre dels ulls que par que sien robins *acunçats*. (*Tirant lo Blanc*, cap. CCLXXXIV.)

Beuna s. f. -- Nom d'un vi molt estimat, extret d'un cep cultivat a l'Aragó i provinent de Beaune, vila de França (Côte-d'Or). V. Rabelais, *Pantagruel*, llib. III, cap. LII, i llib. V, caps. XXXIV i XLII (cast. aragonès *beuna*).

...e N Andreu de Peguera de qui es lo castell ha tengut ti-nell a nos e a tots los qui son venguts ab nos... e ha donat de fort vi vermell aytal com lo de *beuna* e vi cuyt que ha .xix. anys que es fet... (Lletra de JOAN I a sa muller, 11 maig 1390.)

A ssopar bech de *beuna* e de Sent Porçà, e faç me refrescar les comes ab aygues precioses... (EIXIMENIS, *Lo Terç del Crestià*, f. 167 vº.)

Buçó [BUTÇÓ] s. m. (de *burs* o *buts*, cop, empenta). — Màquina de guerra, ariet (prov. *boso(n)* ; cast. *bozon*).

... e havien feyt .j. buço e una pertxa que li havien ferrat al cap primer, e anels que havia de ça e de la ou se tinguessen les cordes, ab que derrocassen les cases... (Rei JAUME I, *Crònica*, 296.)

...que pensassen d'armar la nau d'En P. Desvilar... e altra nau de les majors que'n Barcelona sien apres d'aquella, e que les encuyrassen e en cascuna metessen .cc. homens combatents... e que hi metessen buçons e ancores e arganels e castells llevadissos, e encuyrar e armar gabies... (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. XCV.)

E de bel assalt anaren al raval e trenquaren les portes ab buçons, e entraren e robaren e cremaren aquell... *Crònica* (Ms. Arx. de la Seu de València, sig. 676 : 15.)

Burç [BURS] s. m. (etim. incerta; del llat. *pulsus*?). — Xoc, empenya, aürt, cop penetrant (prov. *burc*, *burs*; ital. *bussa*; francès antic *bous*). Cp. els s. mod. *burxa*, *burxada* i el v. *burzar*.

E puix acosta's a ell quant hac tirada la llança, que de burç dona li tal colp al cavall que'l esfondra de dues parts. (DESCLOT, *Crònica*, cap. CII.)

... a tots plegats, ço es veguer ... e altra gent isqueren de la dita preso, e en aquest instant lo dit porter qui era a la dita del cap de la scala alargua la ma per donar la dita cedula al dit Luis Palat, e, alargant le y, lo burç de la gent lo cuydaren lançar scala avall. (Guerra de Joan II, Docs. Arx. C. d'A., vol. XIX, p. 81.)

Burc [BURZ] de costat. — La pleuritis, que causa un dolor lancinant al costat. (*Burc* o *burç*, cop, burxada, punxada).

LI. Recepta per a guarir *burch de costat*.

CX. Recepta per a guarir *burz de costat*.

(Micer JOHAN, *Libre de receptes*.)

164. Axi com sent Pau que guaria altres e ell havia burç al costat, axi sent Thomas d'Equi... » (Sant VICENÇ FERRER, *Quaresma*, III).

Item prenets dues dracmes de riubarber e ab vin trempat date ne a beura a tota persona qui hage burç dins lo cors : meravellament lo guorra. (Receptari de la Univ. València, f. LXV, vº).

Bursó [BUSSÓ] s. m. (etim. *burs* o *burç*). — Peça de la primitiva artilleria de foc, així nomenada per analogia del buçó, ariet.

Que'b gran poder | de fletxes e bombardes

E de bussons | ab moltes spinguardes

Entraren dins | ab grans crits e furor

(Anònim, *Cançoner de Saragossa*, f. 235 vº).

... los dits cent balesters e scuders, ensemps ab los officials, han feta mostra molt ben armata e arrejats ab bones balestes, cnyraces, *bursons* e altres arnes e instruments necessaris, segons tal cas requer... (*Llibre de la Universitat*, Igualada, 1448.)

Item un mollo de guix per fer pedres de *bussons*. (Inventari de Cartellà, 1523.)

Bursó [BUSSÓ] s. m. — Era un cert foc d'artifici, potser un coet de tro.

... que per la dita senyora Reyna dona Germana sie feta aquella festa que fou feta com l'altre Reyna dona Hysabel Reyna de Castella... novament entra en la terra, festejant aquella de focs grechs, quietes, *bursons* e de luminaries e altres jochs ... (*Llibre de la Universitat*, Igualada, 1506).

Buts s. m. (germ. *bózen*, ferir). — Cop, empenta (prov. *but*, *bot*). V. *burc*, *burç*, *burs*.

E com los senyals foren feyts qui eren ordonats, pensam de ferir tots ensemps en un *buts*, e donam tal en mig d'ells que parech que tot lo castell ne vengues en terra. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. CCXX.)

Cunç s. m. (b. ll. *cunctium*, adob, restauració, reparació). — Endreç, bon ordre, disposició, netedat, polidesa etc. Cp. l'adj. ital. *concio*. Es troba usualment precedit de la prep. *en*, formant una locució adverbial sinònima de *a punt* (ital. *a concio*, *in concio*).

Primerament: que la dita Ciutat meta en aquest armament deu galeas arreades a ses propies messions e despeses... e varades en mar en *cunç* de navegar... (CAPMANY, *Col·lecció diplomàtica*, c.)

Que us dire? Tantost com l'estol del rey Carles fo davant Nico-tena, pensaren tuyt de desarborar e's meteren en *cuns* de batalla. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. LXVII.)

... e axi arrapat e scabellat e mal en *cunç*, dix en aquell qui ab micer Philipo eren: — E per que ha fet aço, mossenyer? (*Decameron*, jornada 9^a, novel·la 8^a.)

1.938 ...com los ciutadans de Tebes, per enamistat que li havien, donassen l'offici del mustaçaf a qui's pertany de tenir en *cunç* los carrers de la Ciutat... (FR. ANTONI CANALS, *Valeri Màximo*, llib. III, tít. VII.)

De *cunç* es deriven els verbs *acunçar* i *encunçar*, els substantius i adjectius *acunçat*, *acunçador* i el subs. *acunçament*, acció d'acunçar.

Duill [DUYLL] s. m. (b. llat, *ducilis, ducibulus, duciculus*). — Petita peça de fusta foradada per a tapar la fibla feta a una bóta (prov. *dozil, dozilh*; franc. *douzil, doisil, dosil, dille*; cast. astur. *ducil*). El mot, sota la forma *duy*, és vivent a Benissalem segons Aguiló.

... un jorn scientment lexa lo *duyll* del vexell del vy ubert devant ell per tal que per lo vesar del vy la feris... (EIXIMENIS, *Terç del Crestià*, cap. XCV.)

Encunçar v. a. — Acunçar.

E tement de no fer se coneixer e constret de necessitat, se adona a *encunçar* ocells de cassa, de que ell molt gran mestre... (*Decameron*, jornada 10^a, novel·la 3^a.)

Encunçar-se v. refl. — Convenir-se, concordar-se, acomodar-se (ital. *acconciarsi*).

... tement se que si lo compte *se encunsave* ab lo rey, que faheren consellar la mare e la muller del compte que en tota manera desconsellasen al compte que no prestas la fidelitat ne *se encunsa* ab lo rey... (*Comte d'Urgell*, ed. Revista Catalana, p. 8.)

Esclau s. m. (orig. incert). — Petja, petjada; traça, vestigi, rastre (prov. *esclau*).

14. On, com la fembra qui ama molt sa filla la qual ha perduda e troba la petja d'alcun home e seguex aquel *esclau* creen e havent fe que sia l'*esclau* de sa filla: on adoncs es la fe sua falsa, pus l'*esclau* es d'ome e ella ha creensa que sia de sa filla... (LLULL, *Libre de Contemplació*, cap. 240.)

E cavalcaren, e anaren al camp, e vaeren l'*esclau* del cavall e tot ço que'l senescal los hach dit. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. XCI.)

Espelt [SPELT] s. m. (etim. germ. *speut*). — Llança porquera, asta o bastó guarnit d'un ferro ample i punxegut per a la caça major (prov. *espeu, espeut, espiaut*; fr. ant. *espié, espiel, espriet, espiez*; íd. mod. *épieu*; ital. *spiedo*; port. *espêto*; cast. *espiche*.) Cp. llin. *Espel, Espelt*.

163. Item una lansa en que ha .j. ferra, que servex al dit senyor con va a cassa de munt. Item .j. *spelt* que servex al dit senyor per la damunt dita raho... (Inventari d'Alfons IV, 1417.)

Estereia [STEREYA] s. f. (del grec *steira*, la carena d'un vaixell?). — Les *aigües* d'una embarcació, o el rastre que deixa marcat

darrera d'ella quan solca l'aigua, assenyalant-hi el seu pas durant un cert temps (port. *esteira* ; cast. *estela*). Cf. Jal, *Glossaire Nautique*, a *esteira* i el seu der. el v. *esteirar*.

E a poch star les galeas qui eran devant fframenors, per compta .xv. fteren una *stereya* d'elles, e axi remant vengueren unes derrera altres, passant devant lo dit senyor... (*Manual de Novells Ardits*, 17 octubre 1472.)

Forcella s. f. (dim. de *forca*). — Anat. : Nom de la boca del ventrell a causa de la forma bifurcada de la unió de les costelles amb l'estèrnium en aquell lloc (prov. *forçela* ; ital. *forcella* ; francès antic *forcelle*, *fourcelle*, *forcel*).

De deslogament de la *forcella* dells pitz. (Fra TÈDERIC, *Cirurgia*, Ms. de París, fons espanyol 212, f. 37.)

Fromir v. a. (germ. *frumjan*). — Executar, acabar, produir, complir etc. (prov. *fromir*, *formir*.)

Rhetorica es parlament
Fayt ab bell ordonament
E pot la hom avenir
Ab est Art, et *fromir*
Mesclant los començaments
D'on ix tan bell dictament.

(LLULL, *Aplicació de l'Art general*, De Rhetorica, 1.)

24. ... car en axi com en un loc se fara un arbre bell e bo e de prop aquell arbre altre arbre qui no sia d'aquella especia no's pora embellir ni *fromir*... (Íd., *Libre de Contemplació*, cap. 359.)

Fúrcula s. f. (b. ll. *furcula*). — La forcella o boca de l'estómac.

De trencament de la *furcula* dell pitz (Fr. TÈDERIC, *op. cit.*, *loc. cit.*, f. 34.)

Gab s. m. (escandinau *gabb*, burla). — Burla, befa, escarn (fr. ant. *gab* ; prov. *gap* ; ital. *gabbo*.)

Si lo consili bo no't sab
De sanctetat te faras *gab* ;
Nuyl be menjaras en ton mab,
Ira de Deu sera en tón cap.
Ah, robador !
No faças a Deu deshonor,
Lo teu Senyor.

(LLULL, *Consili*, VIII.)

Gabar v. n. (rad. *gab*). — Burlar, plasantejar; fer el fanfarró (fr. *gaber*; prov. i port. *gabar*; ital. *gabbare*).

Parla l'amant:

Bon cantador | yo no so de tal cosa
 Ni axi poch | plorar me'n plau ni'm cur,
 Ni en *gabar* | negu mon cor no's posa,
 Car çert mes am | estar me tot segur.

(FRANC. OLIVER, « Requesta d'Amor de Madama Sans Merci », *Canç. de Saragossa*, f. 287, vº).

Gabar v. a. i refl. — Significava també lloar amb exageració, enaltir, exaltar; jactar-se, gloriar-se.

...e nos *gabam* los molt la terra de Maylorques, e mentre nos la *gabavem*, dix don Sanç Dorta: — Senyor, vos *guabats* tot dia Maylorques e'l Regne de Maylorques, mas conquerits Valencia ... (Rei JAUME I, *Crònica*, § 129.)

101. Per ço car fo home mort crucificat, e per ço aquells qui's *gaben* que son sos amadors, segnesquen son esclau. (LLULL, *Amic e Amat*.)

Forma bessona de *gabar* era *gaubar* amb els corresponents derivats *gaubament*, *gaubador*, *gaubat*, *gaubança*.

Gabar-se v. refl. — Burlar-se, mofar-se (prov. *se gabar*; ital. *gabarsi*; fr. *se gaber*).

442. Mentint *se gaben*,
 sempre varien,
 jamay se rien
 sens ficcio,
 per tracio
 rien e ploreu,
 criden que's moren
 quant son pus sanes,
 si han terçanes
 llur mal no colen.

(J. ROIG, *Spill*.)

Gabella s. f. (dim. f. de *gab*). — Burla, trufa, befa. Va sempre unit al v. *fer*, formant la frase *fer gabella*, sin. de *gabar*, fer burla, trufar-se, rallar, janglar etc. (fr. ant. *faire gabel*, *se gabeler* [Rabelais]; prov. *gabelhar*). El mot, en aquest cas, és en absolut diferent de significació i etimologia de *gabella*, impost o vectigal.

Pus que tots jorns no usats *fer gabella*

Ab la qui us vol vers mi mal consellar.

(ANTONI VALMANYA, « Coblá sparça », *Canç. de París*, f. 109)

Guança s. f. (ital. *guancia*). — Galta. Cp. el franc. ant. *badigoince*, llavi penjant, galta.

... los uns penyaven sobre'l foch guanxos de ferre ficats en los vuylls lurs, o en los nases, o en les *guances*, ho en les mameles... (*Viatge d'Owein al Purgatori*, p. 18).

293. E aqui la mesquina anima acusave's dels mals passats, e per sobregran tristea e per desesperacio les sues *guances* s'arrapave... (*Visió de Tundal, Clares Valls*.)

7. Car les blanques e les vermelles *guances*,
Lla hom era, de la bella Aurora
Per trop edat ja retornaven rançes.

(FRERER, *La Comèdia de Dant*, « Purgatori », cap. II.)

Hosa [HOSSA, OSSA] s. f. (germ. *hose*, bota). — Era un calçat fort de viatge, que preservava el cavalcador del fred, de l'aigua i del fang (prov. *oza*; fr. ant. *heuse*, *heuze*, *housiau*, *housseau*, *houzeau* etc.; ital. *uosa*; cast. *huesa*, *osa*). Cf. Puiggarí, *Estudios de indumentaria española*, pp. 119 i 313.

... cavalca axi be com a senyor be arreat, axi com havia acostumat de cavalcar ab sos *hoses* e ab capell de sol e els guants, e be ordonat. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. LXXXIX.)

... e vestia huna gramalla blava, no gayre bona, e hun capiro blau vestit en son cap, e ses *osses* calsades... (DESCLOT, *Crònica*, cap. CIV.)

Et les selles veylles, e'ls esperons veylles, et les *oses*, e'l capell de sol, e'ls guans que'l senyor rey lexara, si el senyor rey o vol donar a altre, que'l cavalleriz no y prenga null dret. (*Ordonaments del Senyor Rey En Pere I*, Arx. C. d'A., reg. 1.529, part. 1.)

Infla s. f. (llet. *infula*). — Toca o cobertura de cap, de caràcter sacerdotal (b. ll. *infula*; ital. ant. *infolà*). Cf. Puiggarí, *op. cit.*, pp. 145 i 146.

189. Al don de Gironella
laix *infla*s de Roaix.

(SERVERÍ DE GIRONA, *Testament*.)

Isard [ISART] s. m. (orig. inconegut). — Nom vulgar d'un antilop pirinenc del gènere *rupicapra*, dit també *sicard* [*sicart*] i així registrat al *Thesaurus Puerilis* (Perpinyà, 1591), capítol « De algunes besties salvatges », f. 40 vº (prov. *uzar*, *uzarn*; fr. *isard*, del català; cast. aragonès *sarrío*).

Manam vos que vistes les presents nos trametats a Barchinona la pell del laho, la pell del cervo o totes les pells dels *isarts*, axi vermelles com blanques... (Arx. C. d'A., reg. 1.964, f. 109 vº.)

Ivaç [IVÀS, IVARS] adv. (etim. *vivaç*, prompte, viu, ràpid). — Promptament, ràpidament, aviat (prov. *ivatx*, *ivas*, *vivatx*, *viatx*).

... e corregeren tota la terra : mas dura gayre, que *yvaç* los fo vedat. (DESCLOT, *Crònica*, cap. CXI.)

— Senyor, a mi es semblant que yo e asats en aquest segle, e si a vos plau trats m'ich *hivas* e prestament. (*Storia del Sant Grasal*, Ms. de G. REIXACH, f. 129.)

E cela blancura que es en los uyls dels infants es guarida *ivas* ab que hom hi meta de la let de la fembra axi com havem dit. (Me JOAN JACME, *Alcoati*, f. XXXV, vº, a.)

Ivacesa [YVASSEA] s. f. — Ivaciositat, celeritat, promptitud. V. l'exemple de Llull a *ivaçós*.

Ivaciositat s. f. — Qualitat d'una cosa *ivaçosa* ; velocitat, rapiditat. V. *ivassea*.

5. ... car vos sabets quantes esteles son, e sabets lo compte del moviment del firmament e de sos corses celestials, e sabets lur *ivaciositat*. (LLULL, *Libre de contemplació*, cap. 22.)

Ivaçós [IVARÇÓS], -osa adj. — Viu, ràpid, prompte, rabent (prov. *viasier*, *vivasier*).

12. ... car aquella ara es tant de poca quantitat e es tan *ivasosa* del temps passat a l'esdevenidor que lo nostre enteniment ni pot apercebre sa poca quantitat ni li leu que pusca atenyer son currimet e sa *yvassea*. (LLULL, *Libre de contemplació*, cap. 22.)

... les ròdes *yvarçoses* volteiaven los seus membres... (VILARAGUT, *Les Tragèdies de Sèneca*, « Ypolit e Phedra », p. 463.)

Ivaçosament [IVARÇOSAMENT] adv. — D'una manera *ivaçosa* ; *ivaç* (prov. *ivazamen*, *vivasamen*, *viasamen*).

Lo crexement e l mellorament de les coses venen suaument e a tard. Mas lo peyorament se cuyta molt *yvasosament*. (*Flors de les Epístoles de Sèneca*, LXXXXI.)

Car axi ven la cruel serpent qui ha fort larch cors, trau la lengua e mou la tan *ivarçosament* que par que haia tres lengues. (VILARAGUT, *Les Tragèdies de Sèneca*, « Medea », p. 390.)

Jac [JACH] s. m. (etim. inconeguda. Segons la suggestió de Du Cange, l'origen del mot provindria dels *Jacques*, els pagesos de l'Ile-de-France revoltats contra la noblesa el dia de Corpus de l'any 1358). — Perpunt de tela o de pell de cérvol amb reforç de malla, llaunes o escates etc., usat per la gent de guerra (prov. *jaca*; fr. *jacke*, *jaque*; ital. *giacco*; cast. *jaco*, *jaque*; angl. *jack*; alem. *jacke*). Cf. Puiggari, *op. cit.*, p. 356.

... un *jach* o spatleres ab civelles. (Inventari de Vic, 1403.)

Item : un tros de canamas apta per fer *jach*. (Íd. de l'hospital de la Santa Creu. Manual TORRÓ [1408-11.])

Item ha en la dita caixa hun *jach* turch de carmesi ab faldes de launes de cuyraça en lo cors e no en les faldes. (Íd. del príncep de Viana, 1461.)

Jangla [JONGLA] s. f., **Jangle** s. m. (subs. verbal de *janglar*). — Jocositat, burla, facècia, rall, truferia (b. ll. *jangularia*; prov. *jangla*; fr. ant. *jangle*, *gengle*, *genglois*).

160. Los juheus, vehents que Jhesu Xrist provava que podia esser cregut, que no ere tot sol en son dit de veritat, ells respongueren burlant e ab *jangla*. (SANT VICENÇ FERRER, *Quaresma*, XXXV.)

1175. Lo joves deu de so curar
Ffassa la nina alegrar
Ab *jangles*, ab jochs atretal
Per apausir son cors leyal.

(*Facet.*)

No m pens per res que sia neguna qui aço guos dir, si donchs no's esforça de celar veritat ab paraules de truffa e de *jongla*. (*Història dels Reis de Bretanya*, Ms. de París, f. 95.)

Janglador, -a adj. i s. m. i f. — Que es plau a janglar, aquell, aquella que jangla; burlaner, -a; trufaire (prov. *janglador*; fr. ant. *jangleor*, *gengleres*, *gengler*).

Hom *janglador* poc es preat e per alguns molt desamat. (*Ex proverbiis arabum*, Ms. de Santes Creus, Bibl. prov. de Tarragona.)

Janglar v. n. — Xerrar faceciosament, riallar, burlar (prov. *janglar*; fr. ant. *jangler*, *gengler*).

... que'l dit senyor duch, ja apres mengar, se troba molt be, e stech fort alegre e *jangla* molt ab mon car frare l'infant en Marti e ab tots quants eren devant ell. (Arx. C. d'A., Reg. 1811, f. 84 g.)

... cauran los huns en homey e los altres en fornicacio e axi seran *ganglats* e ascarnits per lus pecats e per lo gin del diable... (*Storia del Sant Grasal*, Ms. de G. REIXACH, f. 80 vº.)

Jaques s. m. (etim. *jac*). — Espècie de perpunt, guarnit o no de mallets; en aquest darrer cas el trobem expressament anomenat *jaquet de malla* (cast. *jaco de malla*, fr. *jacque de maille*; ll. medieval *jaquemardus*). De tota manera sembla sinònim del *jac* (franc. ant. *jaques*). Cf. Puiggari, *op. cit.*, p. 356.

42. E cota ben taylada
De bon asser e fi,
E *jaques* atressi
Ffort e de bona tayla.

(PERE MARCH, *L'arnès del cavaller*.)

... que les cames de l'ymage del comte de Barchinona que vos fets sien guarnides de gamberes e de sabates de ferre e de cops, a la guisa antiga, e quel *jaques* li cobre quaix tot lo goneyll... (RUBIÓ, *Docs. cult. cat. med.*, vol. II, nº CCXCI.)

Item un *jaquet de malla*. (Inventari del noble En Castara.)

Jocar-se v. refl. — Anar-se'n a jóc, posar-se els ocells damunt el joquer per dormir (fr. *se jucher*).

... car les guineus e les altres besties salvatges comunament no van sino de nits e fan aytals malafetes... e tot aço cessaria si'ls paons a la nit *se jocaven* dins lo castell. (Arx. C. d'A., reg. 1179, f. 48 vº.)

Karabe s. m. (persa *kahruba*) — Ambre groc, succí, d'aplicació medicinal (fr. *karabé*).

Item prenets karabe que es lambre | e molets lo | e dats li'n a beure | e no li qual haver pahor de vomit. (Receptari de la Universitat de València, f. xlvj.)

Lampa s. f., **lampasc** s. m. (orig. obscur; del germ., saxó *lappia* †). — Obstrucció, tumor inflamatori que sobrevé a la membrana que tapissa el paladar dels cavalls joves, del ocells de caça etc. (fr. *lampas*, *lampast*; ital. *lampasco*).

Mas per raon dels poyls & de la malaltia la qual appelen los lecs *lampa*, dona'l a menjar a l'esperver lacrimules... (*Libre del nuàriment e de la cura dels ocells*, f. 110, a).

Dell *lampasch*. *Lampasch* es malautia que es fet en la part subi-

rana de la boca sobre les dents per abundament de sanc. (FRA FEDERIC, *La cirurgia dels cavals*, Ms. Bibl. Nac. de París, fons espanyol 202, f. 101.)

Lander s. m. (etim. inconeguda). — Peça de vestir, sobrevesta amb mànegues (cast. ant. *lander, lender*). Cf. Puiggari, *op. cit.*, p. 284.

En los presents empero furs parlants dels vestirs e arreament no son enteses cuyraces, spaces, basularts ne altres arneses de armes, e sobrevestas e *landers*: los quals *landers* no puxen esser portats sino anant en armes, o fahent mostra d' armes... (*Furs de València*, llib. IX, *De drapers e sastres e de vestirs*, XXIV.)

517. Item .j. *lander* de drap d' aur ab lo camper blanc ab flocadura baia d' aur, lo qual fo del Rey en Johan quondam. (Inventari del rei Martí, f. 99, vº.)

Llobàs s. m. (augm. de *llop*). — Mal de llop o *lupus*.

Conjur de *lobas*.

Nostre Senyor e mossen sent Pere

se'n anaven per lur cami

e encontraren lo llop *lobas*.

— E on vas lop *lobas*?

so dix nostre Senyor.

— Vau a la cassa d' aytal

menjar la carn e beure la sanch d' aytal.

— No fasses lop *lobas*!

so dix nostre Senyor.

Ve te'n per les pastures

menjar les erbes menudes.

(Del manual d'un notari de Perpinyà, 1397.)

Llop s. m. (etim. ll. *lupus*). — Ulceració de caràcter tuberculós que ataca i rosega quasi sempre la cara (ital. *lupo*; fr. *lupus*, *loup*; b. ll. *lupus*).

Aquest es el caliquion, e val al *lop* can cau en les ginyives e son podrides e caen les dens... (Me JOAN JACME, *Alcoati*, f. xcviij., a.)

Item prenets pegna, e sofre, e segons de forment e fonets ho tot en forma que aperegua enguent e posats lo sobre la plaga del *lop*, e continuant no'l jaquirà crexer per la persona. (Receptari de la Universitat de València, f. cxlix. vº.)

Llupa [LUPPA] s. f. — Pedra preciosa imperfectament formada per la naturalesa, i també lletia de vidre imitant una pedra precio-

sa (prov. *lopa* ; fr. *loupe*). Cf. Léon de Laborde, *Glossaire Français du Moyen Age*.

Item altre didal blanch ab 'ij' granadets, e una *luppa*, e una pedra de vidre es contrafetta de maracde. (RUBIÓ, *Docs. cult. cat. med.*, vol. I, n° CLXXIII.)

Maçamorro [MASSAMORRO] s. m. (orig. inconegut ; les etim. donades pel P. Larramendi i per Monlau són inadmissibles). — Nom aplicat a les molles o engrunes del bescuit, amb les quals era confeccionada una sopa per a la xurma de les galeres. « *Maçamorro*, du biscuit bouilly pour la chiourme » (Oudin, *Dictionnaire espagnol-français*, 1660). Cf. Jal, *Glossaire Nautique* (franc. *machemoure* ; cast. *mazamorra* ; ital. *mazzamurro*). Cp. el port. *massamorda*.

Per que si m veu demenar
De tantes coses socorro
Veniu a considerar
Quant es mal de praticar
Tots dias lo *maçamorro*.

(PERE TORROELLA, *Cançoner de Saragossa*, f. 170.)

Item, un garbell per passar *masamorro*. (Inventari de la Drassana de Barcelona, 1465.)

Marrec s. m. (de *marrà*, mascle de l'ovella). — Anyell i, fam., infant, pàrvul, escolar de les classes més baixes de l'ensenyament primari.

Item. Un libre en que ha una lectura de *marrech* de nou qui es de paper. (Inventari d'En Gomar, XIV^a segle.)

Montari [MONTERÍ] adj. i. s. m. — Montasí (falcó) (prov. *montarin* ; fr. ant. *montaigner* [faucon]).

... e lo senyor infant En Ferrando lliura m dos falcons *montarins* gruees qui eren estats del senyor rey son pare, que trames per mi al senyor rey de Sicilia... (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. CCLV.)

Item dos *munterins* sords que no han volat. (Inventari del príncep de Viana, 1461.)

Montasí adj. (de *mont*). Aplicat als falcons, anomenats també *pellegrins*, que no havien estat domesticats de petits (cast. *montano* ; prov. *montarzin*, *montargin*).

Dels ocells qui son appelats falcons son .vij. maneres. ¶ Lo primer es apelat laner... ¶ La segona manera es aus pelegrins, lo qual es

leus de nudrir. ¶ La terza manera es *montasi*. (*Libre del nudriment e de la cura dels ocells qui's pertanyen a caça*, f. 110-c.)

... entes havem que aqui en Barchinona ha 'j' falco pelegri o *montasi* que 'j' hom de Cicilia nos envia... (RUBIÓ, *Docs. cult. cat. med.*, vol. II, n° XXIII.)

Murcec s. m. (ll. hip. *mus caecus*). — Rata penada (port. *murcego*; cast. *murceguillo, murciégalo, murciélago*).

Item prenet sanc de *murcech*, suc d'erba sana, ous de formigues... e pastat o tot ensems ab sanc de *murcech* e d'aquesta cosa posat ne sobre aquel loc. (*Tresor de pobres*, cap. II.)

Musaquí [MUSEQUÍ, MUSAGUÍ, MARRUQUÍ] s. m. (b. llat. *musachinum*). — Part de l'armadura que cobria el dors i s'adaptava als omò-plats (cast. *musaquí*; ital. *musachino*; franc. ant. *musequin*). Cf. Puiggari, *op. cit.*, pp. 354 i 357.

... un parell de *mosequins* colrats. (Inventari, Mallorca, 1345.)

... un nostre arnes de junyer ... es assaber: elm, escut, pancera, braçal, *musagui* et mayopa... (RUBIÓ, *Docs. cult. cat. med.*, vol. I, n° CCCXX.)

20. item .ij. parells de *marruquins* de ferro. (Inventari de Pere Beçet, VII.)

Nacse [NACZE, NACCI, NACSI] adj. inv. (orig. incert). — Escàs, migrat, minvat, reduït; aplicat esp. a la moneda feble o falta de pes.

Aquest dia fou feta crida per la dita Ciutat ab trompes e tabals... ab la qual se publica la restitucio de pesos e mesures les quals eren stades remogudes e fetes *naczes* per causa de la guerra e subvencio dels cavalls... (*Manual de Novells Ardits*, 31 juliol 1474.)

8233 florins vells tria,
ella'ls canvia,
baratarà
e comprarà
timbres trencats
e stisorats,
nachcis e mals
falsos reals.

(J. ROIG, *Spill.*)

Neis [NEIX, NEGUEIX, NELEIX, NEQUEIX] adv. — Encara més, eixament, fins, ni encara, ni etc. (prov. *neis, neisas, neus, negueis, negues*; fr. ant. *neis, nescs*).

Los marits poden reptar lurs mulers d' avolteri, *neis* per sospita, he eles se'n deuen porgar per lur avagant, per sacrament e per batayla... (*Usatges de Barcelona. [Mariti uxores.]*)

Donchs no basta a tu, o sancta verge, exir de ton loch tant solament si no oblides tots tos parents e *neix* la casa de ton pare. (*Epistola de sant Jerònim a santa Eustozi, f. iv, vº.*)

E aquesta yla es revironada de montanyas molt altas d' aquella part que es oposada a Cathalunya, en tan *neix* son altas que a aquels qui naufragan son en mort e als navegants en horror. (MARSILI, *Crònica, cap. I.*)

De neguna vianda no't sadols *negueix* de sopes en aygua freda. (*Epistola de sant Jerònim a santa Eustozi.*)

... la verge que null temps no era estada saludada per home fo espaventada, entant que no li poch respondre : *neix* j. 'mot no li respos a ssa salutacio... (*Ibid.*)

Aço es be malaventurada oradura que la gent van cerquant pompes *naquez* en menant dol. (*Flors de les Epistoles de Sèneca. La .lxiiij. epistola.*)

Nier adj. — Aplicat als pollets del ocells que són encara al niu (prov. *nizier* ; fr. ant. *niais* ; cast. ant. *niego* ; ital. *nidiace*).

IV. Per proveir en lo desorde que de quiscun any se fa en pendre e robar los ous dels stors y traure stors *niers* del niu, lo que causa que ja per a vuy no's troban stors en lo Principat de Cathalunya e Comtats de Rossello e Cerdanya... (*Constitucions de Catalunya, llib. IX, tit. XXI.*)

Nofè s. f. (*no i fe*). — Absència, manca de fe ; infidelitat, deslleialtat, perfídia (prov. *nonfe* ; fr. ant. *nonfeiz, nonfoi*).

1. Lectio epistole del trabayl
Que en Buch moch ab son cavall ;
En Buch, car es hom de be,
Repta son cavall de *nofe*.

(*Disputació d'en Buch ab son cavall.*)

Òliba s. f. (etim. *oli*, per la creença popular que es beu l'oli de les llànties. Segons Covarrubias, el nom cast. *lechuzza* tindria el mateix origen, ço és, el ll. *lecythus*, setrill d'oli). — Nom vulgar del *Strix flammea*, ocell rapaç nocturn.

76. ... aquest mon es dit nit, e l'altra vida dia clar. Ara nosaltres som axi com a muçols, o rates penades, o *olibes* : tanta es la claritat altra. (Sant VICENÇ FERRER, *Quaresma, LIH.*)

Orerona s. f. (del ll. *hora nona*). — Col·lació, refecció lleugera, berenar (prov. *auranoa*, d'on el v. *auranoar*, berenar, fer col·lació).

... et puga en un tarrat que y ha en vista del colomer per penre lenya per apareylar de *orerona* a son marit que ere a Cervere et devie venir, et a ella matexa... (Procés del crim d'homicidi perpetrat al castell de la Guàrdia Alada, 1396.)

Paltrina s. f. (ll. pop. *pectorina*). — La regió del pit, vulg. pitre-
ra (fr. *poitrine*; prov. *pectrina*, *peitrinu*. Cp. l'ital. *pettorina*).

E lo servent devalla mantinent, e mes tot son coltell per la *paltrina* del cavaller qui jaya en terra, si que mantinent mori. (DESCLOT, *Crònica*, CXLIX.)

Panescal [PANESCAM, PENESCAL, PENESCALM etc.] s. m. (ital. *paliscalmo* [... *poliscalmo*, a più *scalmi*. Lo *scalm* è la cavicchia in legno o ferro a cui si appoggia il remo. — Levi, *Navi venete*], *palischermo*, *perischermo*, *periscarmo* etc.). Qualificatiu adjuntat a una barca al servei d'una nau o vaixell major. Cf. Jal, *Glossaire Nautique*.

E axi com foren alla a la mar, lo senyor rey de Mallorca des-cavalca e avalla madona la regina, e puix la mes en una bella barca de *panescal* de la nau que hom li tench empaliada... (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. XCV.)

Item que aia bona barcha de *panescalm* armada de rems a doble... (Contracte de la nau *Santa Maria*, 23 setembre 1394. Arx. de Perpinyà.)

... cascu enserca si algun remey pogueren trobar en scapament de llurs persones, en tant que fou acordat entre ells metre la bar-
qua de *panescam* en mar. E de fset en aquella munta lo patro e apres tots los altres... (*Decameron*, jornada 2^a, novel·la 7^a.)

... los capitans de l'armada de Genova trameteren huna barqua de *panescal* al senyor rey, dient que ells no volien haver combat ni batala ab lo dit senyor rey... (*Dietari del Capellà d'Anfós IV*, f. 75.)

... e lexaren se caer en la barcha de *panescalm*, e vengueren sempre a nos... (Rei JAUME I, *Crònica*, § 111.)

... e irem sopar a Emposta, on es mester que'ns trametats, si veets que sens perill muntar hi puxam, una galea dijous mati, e iij. o iiij. barques de *panescam* ab que'ns en devallem riu avall. (Itinerari de Joan I, n° 382.)

Pija s. f. (b. ll. *pedica*). — Enginy, instrument per a prendre certs animals; parany (fr. *piège*; dial. del Berry *pige*; ital. *pièdica*).

Qui para *piges*, cepons, laços o altres ginys per pendre besties o aus feres, en honors on les gens solen passar ab bestiar, e aquel bestiar o besties masedes que sien de domestica natura caen e y moren, es tengut d'aqueles a emenar a lur senyor... Aquestes emenes deu fer, si doncs no u aura feyt cridar per la Ciutat publicament que tot hom que's quart d'aytal loc que *piges* hi ha parades o altres ginys que aqui sien parats. (*Costums de Tortosa*, llib. tercer, rúbrica XII, II.)

Polaina s. f. (fr. *poulaine*, de *poulanne*, pell de Polònia amb la qual es confeccionava). — Punta exageradament allargada i aguda en què feien terminar el calçat les gents a la moda dels segles XIV^b i XV^b. El nom passà per assimilació a designar la proa dels vaixells a França i a Itàlia (ll. medieval *polayna*, *polena*, *poulainia*, *poulena*, etc. ; ital. *polena*, *pulena*). Cf. Puiggarí, *op. cit.*, pp. 309 i 311.

... ades *polaynes* llargues, ades curtes. (B. MÈTGE, *Lo Somni*, llib. IV.)

324. Item un parey de galotxes ab *polaytnes*. (Inventari del rei Mattí, f. 90.)

En l'any de .mccccxxxv. en lo mes de juliol, fonch trobada huna bota en Tarragona a bora de la mar ab dos homens dins, la hu sens cap ab gipo de seda negra ab borzeguins grochs, e l'altre degolat ab huna cota verda del temps e calzes de grana ab çabates de *polayna*. (*Dietari del capellà d'Anfós IV*, f. 93, vº.)

Item hun arnes de Mila complit de seguir ab son almet ab dos baveres, la una de correr a l'altra de seguir, e hun arnes de cames ab escarpes ab *polayna*... (Inventari del príncep de Viana, 1461.)

Puja s. f. (etim. incerta, potser del grec *ποῦς*, genitiu de *πούς*, escota [Jal]). — Nom d'una corda o d'una simple combinació de politges lligada al car de l'antena per a tombar-la a la dreta, així com la orsa la tombava a l'esquerra (ital. *poggia*; fr. *poge*, *pouge*; port. *poja*; cast. *puja*).

E ell mana que estiguessen los mariners apparaylats los uns a la *puja*, los altres a la orça de popa e ls altres a la orça de proa. (Rei JAUME I, *Crònica*, 57.)

Item una *puge* de canem. (Inventari de la Drassana de Barcelona, 1465.)

Puja s. f. — Per extensió, el costat dret o d'estribord d'una embarcació, per semblant de com *orsa*, nom del cordatge que obrava a l'esquerra, designava el costat de babord (fr. *poge*).

Primer respos | lo patro qui's vestia :
 Lo barber voll | e'l escriva me'n força
 Que jo us mostre | dema per tot lo dia
 Honor qui es | dins en aquella força ;
 No us calra pus | hoir *puga* ni orsa
 Per arribar | hon se reposa honor.

(LLEONARD DE SOS, *Cançoner de Saragossa*, f. 137.)

Lo Papa — O sant pastor | pus poden paradís
 Tancar, obrir | no aureu maior força
 Ffer navegar | a *puja* e orça ?
 Cert si aveu | segons lo meu avis,
 Pus donchs entrats | son en la vostre barcha
 Reys, comtes, duchs | feu los pacificar.

(Obra anònima sobre la presa de Constantinoble
 pels turcs, *Cançoner de Saragossa*, f. 238, vº.)

Quarra [CARRA] s. f. — Quartera, mesura frumentària. Compareu
 l'ital. *quarro*, pam.

En forment .xxv. *quarras* qui a raho de .iij. s. la *quarra*
 segons comuna stimació munta..... 3 ll. 15 s.
 En ordi .i. *quarras* qui a raho de .j. s. la *quarra*, segons
 comuna stimació monta..... 2 ll. 10 s.

(*Compartiment de Sardènia*, Curatoria de Campita. B. de Ladrera.)

Item cascun qui aportas sal, forment, ordi ho tota altra
 fruyta al port de la dita terra paguava per cascuna *carra*
mazurada..... 1 d.

(*Ibid.*, Curatoria de Fundi de Monta.)

Quedi s. m. (àrab. *qadî*). — Arbust originari d'Aràbia (fr. *cadie*).

Dix Johan Damaçen del *quedi*. Dix que'l *quedi* es arbre en sem-
 blant de palma e fa fruit que gita bona olor. (ABEN HUË, *Libre de*
les medicines particulars, f. 29 a.)

Quermaki adj. (de *kermes*, àrab *kirmiz*, hemípter que dóna la tin-
 tura carmesí). — D'una color escarlata, carmesí o grana.

118. Item dues dalmatiques del prop dit tercenell amb peraments
 de atzeytoni vellut *quermaki* brocat d'aur ab fresadura entorn les
 manegues... (Inventari del rei Martí, f. 53 vº.)

Quintana s. f. (ll. med. *quintana*). — Justa, joc de sortija (ital.
quintana ; fr. ant. *quintaine*).

Lo dit dia fou feta collacio en la sala de la lotge al senyor Rey e senyora Reyna, e foren fetes *quintanes* en mar per be festivar. (*Manual de Novells Arçits*, 19 agost 1481.)

Rai adj. adv. (ll. *rapidus*). — Veloç, veloçment, apressat, apressadament (ital. *ratto*; cast. *raudo*).

... e per ço me ha fetes comprar aquestes dues perque lo convit sia pus copios; e no y vindras tu? — Respos Siacho: — Ben *ray* que y vindre. (*Decameron*, jornada 9^a, novel·la 8^a.)

Raig s. m. (ll. *ratis*). — Conjunt de peces de fusta lligades ensems i formant una plataforma o taulat flotant. Tren de fusta tallada, conduïda per flotació riu avall (fr. *radeau*; prov. *radel*).

... e anant a veles o que surt sia en algun loch se encontrara ab algun *raig* de fusta, axi com de arbres o de entenes o de veles o de qualche altre lenyam se volra... (*Consolat de Mar*, cap. CCLIX.)

Rastell [RESELL] s. m. (b. ll. *rastellus*, del ll. *rastellus*, rascle). — Cancell reixat, guarnit de punxes de ferro, que es podia acalar per tancar l'accés d'un castell, plaça forta etc. (prov. *rastel*; cast. *rastillo*, *rastrillo*; port. *rastrilho*; fr. *herse*; ital. *saracinesca*).

Era aquell *restell* de aquells qui sou posats en les muralles per dubte d'escala. (*Curial & Guelfa*, llib. tercer, 104.)

Relló [REYLÓ] s. m. (ll. med. *relho*, *relhus*). — Espècie de dard (prov. *relho(n)*; fr. ant. *reillon*; cast. *rejón*).

... e com foren en la ciutat, nul hom no poria escriure los jochs e els alegres, taules redones, taules, juntes de *reyló*, de cavallers salvatges, borns, anar ab armes... (R. MUNTANER, *Crònica*, capítol XXIII.)

Revera adv. (ll. *revera*; *re*, abl. sing. de *res*, reforçat per l'adj. *vera*). — Verament, en veritat; realment, en realitat, en efecte, efectivament.

Hoc encara los patrons contrafahents sien e romanguen obligats en bens e en persones per tals cambis o contractes, encara que los navilis se perden e en tot cas, si donchs no mostraran legitimament denant los Consols de la mar, a lur coneguda, que tals cambis o contractes *revera* tot frau cessant, haien servit o haguessen a servir *revera* en espatxament, obs e necessitat de aquells navilis o fustes...

(*Ordinacions de Conseller de Barcelona sobre fets marítims*, 21 novembre 1435.)

... car vuy per hun ducat se donen setze cruats o reals d'argent jatsia *revera* no valga sino de tretze en quatorze, de hon se segueix que la moneda d'argent no pot aturar en lo dit Regne per la dita desproporcio... (Arx. del Regne de Mallorca. Còdex de Sant Pere, f. 194, vº.)

... que la Ciutat prestas a mossen Joan de Conquabella... deu quintars de salmitra de aquella que dita Ciutat te, la qual *revera* servia per la barxa del delentado de Murcia ab la qual anaven molts comanados en Rodes per socorrer, per quant se dubtave erra assitiat per lo Turch. (*Manual de Novells Ardiats*, 29 agost 1499.)

Saur [SOR, SORD] adj. (b. ll. *saurus*). — De color daurada o groga tirant a bru, aplicat als cabells rossos foscos, i també als ocells de presa abans de mudar el primer plomatge, que és rogenic (prov. *saur* i el dim. *saurel*; fr. *saur*). Cp. l'ital. *soro*, inexpert, ximple.

524. Tant vos vey lo cors gracios,
Los ulls amorosos e rients,
La boca fresque e beles dents,
Los cabells *saur*s, albíts e grans.

(*Planys del Cavaller Materó.*)

209. Mas li seu cabeyll *saur*
Que semblavon daurat
Eron tan scampat
E tirat e malmes
Sobre'l seu vis qui es
May pur que nuylla flor.

(*Fronchino e Brisona.*)

... qui pendra dels dits falcons vulles que sien *sors* o mudats, aquells no gos pendra ne tresportar a nagun ne gitar del Regne de Mallorca... (Crida del 4 de març de 1393, Arx. Hist. de Mallorca.)

6742. ab lo lourar
los aguillons,
tots los falcons
mudats e *sos*,
sparvés, açtós
al puny d'hom cuyten.

(J. ROIG, *Spill.*)

Item dos munterins *sords* que no han volat. (Inventari del príncep de Viana, 1461.)

Saús [SAHUÈS, SAÓS], -a s. m. i f. (b. ll. *segusius*). — Nom d'una raça de grans gossos de caça de mont (prov. *saüs*; cast. *sabueso*; port. *sabujo*; ital. *segugio*).

Munters fassen segons que en Pascual Montero los manara ... et negun d' els no gos tenir sino .iiij. *sahuesos* et una *sahuesa*, et dels cadells de la *sahuesa* no romanguen mas .ij... (Ordenaments del rei Pere I, Arx. C. d'A., reg. 1529, part 1.)

... e a Marcucho que sia aquella nit matexa ab nos e ab la lebrera e *sahuesos* del comte de Foig e ab lo seu lebrer. (Itinerari del rei Joan I, n° 192.)

... que a ops de cassar e matar los dits lops, nos trametats dels vostres *saoses* e dels lebrers de Bratanya a aço aptes e bons... (Arx. C. d'A., reg. 1276, f. 19 v°.)

194. Item un altra fermayl d' aur qui es una luna ab .j. *saus* smaltat al mig de blanch, lo qual *saus* te al col .j. collar d' or e a l' espatla .j. balaix... (Inventari d'Anfós IV, 1413.)

Serigot [SERGOT, SIRIGOT] s. m. — La part aquosa de la llet, separada de la coagulable (prov. *serigot*).

La sua cura primera porgar lo cap, si la vertut lo li sofer, ab *sergot* e ab escamonea... (Me JOAN JACME, *Alcoati*, f. XXXIX v°, a.)

E el *serigot* nedege e lave les entrameses e trau les humors podrides. (ABEN HUÉ, *Libre de les medicines particulars*, f. 105 b.)

Tiès, -esa adj. (alt alemany ant. *diutisc*). — Tudesc; germànic, alemany (fr. ant. *thiais*, *thiois*, *tiois*, ital. *tedesco*).

... erem vestits a la manera *tiesa*, de drap meytadat, ço es la una part de vellut vermell e l'altra de drap d'aur... (Rei PERE III, *Crònica*, cap. III, § 13.)

Trast s. m. (ll. *transtrum*). — Banc dels remers de galera (ital. *trasto*).

... dar del boti per refrescament, ço es, a cascun galiot un flori e forniment de *trast*, e a cascun companyo cinch florins e que ells se fornescuen... (*Libre de Memòries*, València, 1398.)

E encara los ballesters en taula fan altre be, com veuran aquell palomar o postich qui voga en lo seu *trast* seria hujat e volra beure o menjar, que ell avandara e vogara lo seu rem per delit... (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. CXXX).

Trastejar [TRESTEJAR] v. a. — Dotar o guarnir una embarcació de *trasts* o bancs de remer.

Lo Senyor Rey, per squivar perill, messio e risch de les dites galees de Barchelona qui anassen desarmades de Barchelona a València, vol que ab los uxers qui deuen esser trameses al riu de Tortosa la dita xurma de les dites galees venga, e aqui serau les dites dos galees de Barchelona e *trestejar* s'an la. (CAPMANY, *Col·lecció diplomàtica*, LXIV.)

Tressa [TREÇA] s. f. — Trena (ll. med. *trescia*; prov. *trèsa*; fr. *tresse*; ital. *treccia*, *trezza*).

... e prenent la per la *tressa* dels cabells, le's lança als peus e comensa la ferament a batre ab lo dit basto. (*Decameron*, jornada 9^a, novel·la 9^a.)

— Ara via, dix Matta, almenys estant aci sots segura que no us pendran per les *treces*... (*Curial & Guelfa*, llib. II, 15.)

206. Item .j. bracetel d'aur, qui es fet axi com a cadena de *treça* qui's porta en lo braç. (Inventari d'Anfós IV, 1415.)

Treudes s. f. pl. — Trespeus (cast. *trébedes*).

Altres posen les bragues del marit en lo terrat, altres lancen los ferres o *treudes* de sobins, altres la çabata: unes *pradures*. (Sant VICENÇ FERRE, *Reportationes sermonum*, vol. III, f. 233.)

Trompa s. f. (b. ll. *turbinus*, del ll. *turbo*). — Baldufa (cast. *trompa*, *trompo*; fr. ant. *trompe*; ital. *tròttola*).

Juga a la *trompa* e a les taules fuig. (*Libre de Cató. Sentencies Morals*, Ms. de Sant Cugat. Arx. C. d'A.)

Trompar v. a. (orig. incert). — Enganyar, abusar per l'astúcia, la mentida, l'artifici (prov. *trompar*, fr. *tromper*).

... donchs com tu faras almoyna no vulles *trompar* davant tu com fan los ypocrits qui volen esser justs en les sinagogues et per les carreres per zo que sien vists et honrats per los homens. (*Evangelí de sant Mateu*, Còdex del Palau, f. 5.)

91. La, ab senyals e ab paraules ornades,
Isiphile *trompa*, la joveneta,
Qui primer hac les altres enganades
Lexa la aqui prenyada e soleta.

(FERRE, *La Comèdia de Dant*, « Infern », cap. XVIII.)

Trony, -a, adj. (etim. dubtosa: cèltic *trein*, morro, nas?; germ. escandinau *triona*, morro de porc?). — Camús, pla (prov. *tron*). Cp. el s. fr. ant. *troigne*, morro, i el mod. *trogne*, cara. Cf. als *Ges-*

ta Comitum Barcinonensium la història de Guillem II de Besalú « qui cognominatur *trunnum*, eo quod nasum fictitium haberet », passatge al qual fa referència el text de Carbonell, posat més avall com a exemple. La forma llatina medieval *trunus* sembla corroborar les etimologies damunt apuntades.

Codony, grony, engrony... bony, trony.

(JAUME MARCH, *Diccionari de rims.*)

Aquest comte Bernat Guillem Gordo procrea de sa muller dos fills, Guillem *Trony* qui hac la naril curta e plana, e Bernat Guillem... (P. M. CARBONELL, *Chroniques d'Espanya*, f. 50 v°.)

És a remarcar ací la curiosa coincidència de noms i especialment dels sobrenoms històrics amb què són coneguts el comte català i el duc de Tolosa Guillaume *au court nez*, afectats d'una semblant defec tuosa conformació facial.

Trony s. m. — Nom d'un peix de mar el qual apareix anomenat també *morro trony*, essent de notar aquesta duplicació de significat per la reunió dels dos vocables quasi sinònims *morro* i *trony* (fr. *trogne*).

Encara deuen esser esquivats en aytal temps peixos viscosos, axi com morenes e anguiles, e peixos bestiguals axi com dalfi, muçola e *troynn* e sos semblants. (JACME D'AGRAMONT, *Tractat de pestilencia*, art. V, segona part, cap. III.)

... lo dentol, la morena, lo *morro trony*, de Nostra Señora fins a San Miquel, y altres peixos també... (DESPUIG, *Col·loquis de la Ciutat de Tortosa*, col. VI.)

Uix [ux] s. m. (lat. *ostium*). — Porta, portell i particularment obertura practicada en una bóta o tona per on pot un home penetrar a l'interior (prov. *uis*, *ueis*, *us* i els dims. *uiset*, *uset*; fr. *huis*; ital. *uscio*).

Una thona de .iv. sesters.

Item un vaxell ab lo *ux* de sobra qui te .vj. botes.

(Inventari de Vic, 1423.)

Una bota de fusta prima ab son *uix* qui te serqua de sinch carregues... (*Íd.*, *íd.*, 1507.)

Urtar v. a. (rad. *urt*, cop, xoc). — Tocar, encontrar, topar, percutir amb força, i fig. mortificar, ferir, ofendre moralment i rudement (prov. *urtar*; ital. *urtare*; franc. *heurter*). Cp. *aürtar*.

126. ... qual stimul te puny tant a *urtar* tu mateix ab axi obstinat desplaure e cruesa d' animo? (*Deifra*, f. 5.)

Verdesca s. f. (orig. incert; b. ll. *berdesca*, *bresteschia*, *breteschia*, *brestachia* etc.) — Construcció de fusta, superestructura bastida damunt una torre, muralla, barbacana, pont etc., de les fortificacions, per a cobrir i protegir els defensors contra els trets enemics (prov. *verdesca*; ital. *bertesca*, *beltresca*, *bertresca* etc.; fr. ant. *bretesche*, *berteiche*, *bretoische*, *bretesse*, etc.).

... e que sobre los portals del Coxo, de Torrent, de Sancta Creu e en la torre de sancta Catarina fossen fetes *verdesques*... (*Libre de Memòries*. València, 1373.)

Lo mestra d'axa, qui ten en mes les *verdesques*, pren l' any. 20 ll.

(*Compartiment de Sardenya*, Oficials de l' Alguer.)

Dich ho a fi que esta vila sta e de gent e dels murs e valls, e portals, corredors, mantellets, *verdesques* e encara lo castell axi mateix molt mal a punt. (Guerra de Joan II, docs. Arx. C. d'A., vol. XXI, p. 210.)

... e dalt, al cap de les escales, tenien huna *verdesca* a manera de castel ab dos portes ab perns en manera que's podien tanquar e hobrir e fer armes, e podien estar en cascuna *verdesca* .xv. homens d'armes o balestés. (*Dietari del capellà d'Anfós IV*, f. 68, vº.)

Verdescar [ENVERDESCAR] v. a. — Guarnir de verdesques una obra de fortificació (ital. *bertescare*; fr. ant. *bretescher*). — **Enverdescat**, -ada adj. (p. p. del v. *enverdescar*). — Dotat de verdesques.

E axi fiu tot hom guarnir, e fiu estar oberts los postichs de la barbacana, que eren totes les barbacanes *enverdescades*, per ço que poguessen acorrer lla hon major ops nos fos. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. CCXXVII.)

Ves, -essa adj. (ll. *vesanus*). — Foll, boig, insensat, desraonat, extravagant.

E així serien vists fer contra si mateix, e amen mes usar de una *ressa* paraula vulgar que diu: — presta me'n una e prestar te'n he altra. (EIXIMENIS, *Doctrina Compendiosa*.)

Xabró s. m. — Cabiró, biga de bastida (fr. *chevron*; prov. *cabro(n)*.)

Item pagui a'l hereu d'en Jacme Mates per .xij. *xabrons* per fer bastiments al portal nou... (Arx. de la Seu de Mallorca, *Liber datarum anno Domini mcccclxxx*, [f. 2].)

Xanxa [sANXA] s. f. — Burleria, truferia, facècia (ital. *ciancia* ; cast. *chanza* ; port. *chança*).

Bon home, si tu as massa begut, ve dormir e torna de mati que jo no'm se qui s'es Andrentxo, ne quines *sanzes* son aço que tu dius. (*Decameron*, jornada 2^a, novel·la 5^a.)

— Traydor ! Tu veuras be aço que es e quines tacanyeries ne quines *xanzes* marrauxes son aquestes que tu'm tramets a dir... (*Ibid.*, jornada 9, novel·la 8^a.)

Xeixa [XEIXA] s. f. (ll. med. *secena*). — Nom del blat candial (cast. *jeja*).

Tres coses fan bel pal : *xexa* candeyal, ma angelical e forn rreal. (*Libre de tres*, f. 211 b.)

... e depux aies sego de *xexa* e met lo en un drap e banya'l e torç lo e met aquel such en una escudela... (MICER JOHAN, *Libre de receptes*, CXXIX.)

Xelandrí s. m. (b. ll. *salandrinus*, *chelandrium*, del grec *χελάνδριον*). — Embarcació medieval que a la fi del segle XIII^b apareix com a vaixell rodó (fr. *salandrin*, *selandre*).

... e les naus e los *xelandrins* e'ls lenys e les tarides foren stablides e carregades de bescuyt e de farina... (DESCLOT, *Crònica*, cap. XXXIV.)

Xufar [XUFLAR] v. n. — Burlar, escarnir, riallar, trufar (prov. *chufar*, *chiflar* ; cast. i port. *chufar*). Cp. l'ital. *ciuffare*.

E gens de mi | no sa'n poran *xuffar*
Negunes gents | que tal mercat jo faça...

(LLUIS DE REQUESSENS, *Cançoner de Saragossa*, f. 113.)

E aquell pres una tovalloleta, e a l'altra part del foch ell s'asigne e mes sa tovallola, e tuyt comensaren a riure e a *xufar*, que cuydaven se que u faes per escarn. (R. MUNTANER, *Crònica*, cap. CLXXI.)

Ydra [YDRIA] s. f. (ll. *hydria*, del grec *ὕδρις*). — Hídria, gerra aigüera.

3. E dix Jesu Christ a Ruth que portas una *ydra* plena d' aygua e un vexell en que lavas los peus a sos Apostols... (SANT PERE PASQUAL, *Libre de Gamaliel*, XII.)

Eren alli posades .vij. *ydris* de pedra segons la purificacio dels Jueus, dels quals cascuna cabia dos o tres metres, ço es mesures. E dix a ells Jhüs: — Umplits les *ydris* d' aygua entro a la sumitat. (*Evangeli de Sent Johan*, Còdex ms. del Palau, cap. II.)

Zetoní s. m. — Atzeituní, ric teixit de vellut de seda o de ras de diverses colors (àrab *az-zeituní*; b. ll. *zetoninus*; cast. ant. *setuní, seytuní, zeituní, etc.*). — També: *adzeitoní, atzeytuní, atzeitoní avellutat, atzeitoní ras, atzeitoní de vellut.*

Primerament, .j. curtapeu de *zetonni* blau ab manegues folrades de sendat vert. Fo stimat .vj. flo.

Item, .j. manto e una semarreta del dit *setoni*, en que ha audes obres de perles qui'n son levades. Foren stimats .vj. flo. (Inventari de la Infanta Joana, 1385.)

Zizaniant adj. i. s. (p. a. del v. *zizaniar*). — Qui sembra zitzània o promou discòrdies.

... axi de la una part dels bandos com de l' altra si son atrobats escandalosos *zizaniants* o menaçants, reebuda e hauda d' aquen solament verbal informacio. (*Manual de Consells*, València, 1401, f. 82, vº, nº 22 A.)

Zizaniar v. a. — Escampar zitzània; sembrar, promoure discòrdies (cast. *zizañar*).

... e aço manifestament e clara aparegue esser fet per tip o zel de *zizaniar*, divisir, attenuar e sottraure lo Concell e regiment de la ciutat sobredita e no per altre bon zel o alcuna veritat... (*Ibid.*, loc. et anno cit., f. 80, vº, nº 22 A.)